

Кулик М. М.,
*кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільного права №1 Націо-
нального юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Поняття правосуб'єктності визначається як передбачена нормами права здатність виступати учасником правовідносин. Це складна юридична властивість, яка складається з правоздатності, дієздатності і деліктоздатності разом узятих. Правосуб'єктність – об'єднувальна категорія, що відображає ті ситуації, коли правоздатність і дієздатність нероздільні у часі, органічно об'єднані. Правосуб'єктність юридичних осіб – це правоздатність і дієздатність державних і недержавних організацій [1].

Вітчизняні науковці визначають правосуб'єктність як здатність виступати суб'єктом правовідносин, що складається з правоздатності та дієздатності, а також нерозривно пов'язують з існуванням правовідносин

і є самостійною правовою категорією, що існує поряд із правами і обов'язками [2, с. 198–199]. Але більшість з авторів не надають правосуб'єктності самостійного значення і розглядають її не як окремий правовий та категоріальний засіб, а розуміють як узагальнююче поняття, що відображає наявність в учасника правовідносин певних юридичних властивостей у їх нерозривній єдності [3, с. 60].

Дослідження поняття правоздатності юридичних осіб як і загально-теоретичного поняття правоздатності не втрачає своєї актуальності з огляду на її галузеву приналежність. Вітчизняні цивілісти зазначають, що термін «правосуб'єктність» використовується в різних галузях права, на підставі чого розмежовують загальну та галузеву правосуб'єктність [4].

Науковці, крім поняття цивільної правосуб'єктності, також виокремлюють поняття господарської правосуб'єктності як ознаки, що характеризує правовий статус суб'єкта господарювання [5, с. 39]. В юридичній літературі зазначається, що юридичні особи можуть мати також і адміністративну правосуб'єктність [6].

Правниками поняття цивільної правосуб'єктності розглядалося в декількох аспектах: по-перше, як тотожне поняттю цивільної правоздатності (Толстой Ю. К.), по-друге – цивільна правосуб'єктність поділяється на активну, що об'єднує поняття цивільної право- та дієздатності й пасивну, яка тотожна лише правоздатності (Черепакін Б. Б.), по-третє: до складу правосуб'єктності окрім право- та дієздатності включається й деліктоздатність (Алексеев С. С.), по-четверте – поняття правосуб'єктності базується на поняттях право- та дієздатності, однак не має їх за свої складові частини (Веберс Я. Р.) [4].

З огляду на правову доктрину цивільного права термін «правоздатність» юридичної особи підлягає поширеному тлумаченню, оскільки у його зміст входять також всі елементи дієздатності. Юридична особа стає правосуб'єктною з моменту створення, тобто у момент реєстрації стає не тільки правоздатною, а й дієздатною і має можливість набувати цивільні права та обов'язки, здійснюючи їх через свої органи [7].

У цивільному законодавстві відсутнє визначення поняття «правосуб'єктності». Цивільний кодекс України (ЦК України) [8] визначає універсальну цивільну правоздатність юридичної особи (ч. 1 ст. 91), цивільну дієздатність юридичної особи (ст. 92) та відповідальність юридичних осіб (ст. 96).

За вітчизняним законодавством серед юридичних осіб залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу розрізняють унітарні та корпоративні підприємства). Законодавець встановив порядок створення унітарних і корпоративних підприємств та дав визначення кожному із зазначених видів юридичних осіб (частини 3, 4, 5 ст. 63 Господарського кодексу України – ГК України) [9]. Так корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. *Корпоративними* є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

В зарубіжній літературі зазначається можливість розглядати в широкому розумінні юридичні особи як корпорації, а законодавство про юридичні особи – як корпоративне право, що визначається підгалуззю права [10, с. 74]. Але тільки в широкому розумінні система корпоративних норм утворює корпоративне право. Вузьке розуміння використовується в правових системах англо-американського типу. Корпоративне право там прирівнюється до акціонерного права, тобто системи правил поведінки, які регулюють відносини, що складаються у середині акціонерного товариства – підприємства, статутний капітал якого поділений на рівні частини. Це пояснюється домінуванням акціонерних товариств над підприємствами, оснований на державній формі власності, а також над підприємствами, оснований на приватній (індивідуальній) власності [11, с. 272].

На думку правознавців для сучасного великого бізнесу зарубіжних країн характерним є застосування правової форми акціонерного товариства. Сааме законодавство про акціонерні товариства найбільш розроблено та деталізовано майже у всіх державах [12, с. 22].

Досліджуючи договір як правову форму реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб Зозуляк О. І. запропонувала здійснювати розмежування між такими категоріями як «цивільна правосуб'єктність» та «господарська компетенція», бо компетенція та правосуб'єктність юридичної особи – це різні правові категорії, кожна

з яких визначає одну із сторін її самостійності. На думку авторки, ці поняття не слід ототожнювати чи порівнювати залежно від обсягу. Їх слід розглядати у взаємозалежності та взаємодії, адже більшість правових питань, які виникають у сфері господарювання, неможливо вирішити спираючись тільки на господарську компетенцію. При цьому перевагу, звичайно, слід надавати цивільній правосуб'єктності юридичної особи, яка, як елемент правового статусу останньої, виступає передумовою набуття суб'єктивних цивільних прав та обов'язків [13, с. 8–9].

Тому вбачається необхідним дослідити проблеми правосуб'єктності корпоративних юридичних осіб за національним законодавством в аспекті корпоративної відповідальності.

Список використаної літератури:

- 1) *Правосуб'єктність* // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Правосуб%27ектність> (дата звернення: 14.01.2020).
- 2) *Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред.: С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. Київ : Освіта України, 2017. 320 с.*
- 3) Пундор Ю. О. Про визначення змісту категорії «правосуб'єктність» у теорії права та галузевих теоріях цивільного й господарського права (порівняльно-правовий аспект). *Часопис Київського університету права. 2013. №1. С. 60–66.*
- 4) Філик Н. В. *Правова природа цивільної правосуб'єктності юридичних осіб.* URL: http://law.nau.edu.ua/images/Наука/РепозитарійКСПР_Кafedra_civilnogoprava_i_procesu/Філик_Н.В._ПРАВОВА_ПРИРОДА_ЦИВІЛЬНОЇ_ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ_ЮРИДИЧНИХ_ОСІБ.pdf (дата звернення: 14.01.2019).
- 5) Ментух Н. Ф. *Поняття господарської правосуб'єктності. Адвокат. 2011. №2. С.39–41.*
- 6) Костів М. В. *Адміністративна правосуб'єктність юридичних осіб та особливості її реалізації в адміністративно-деліктних відносинах : автореф. дис. ...канд.юрид. наук : 12.00.07 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Київ, 2005. 25 с.*
- 7) *Цивільне право України : підручник/ за заг. ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. Київ : Юрінком Інтер, 2007. Т.1. 480 с.*
- 8) *Цивільний кодекс України: затв. Законом України від 16.01.2003 р. №435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№40–44. Ст. 356.*
- 9) *Господарський кодекс України: затв. Законом України від 16.01.2003 р. №436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№18–22. Ст. 144.*
- 10) Андреев В. К. *Правовое устройство корпоратив-*

ного юридического лица. *Государство и право*. 2018. № 7. С. 73–80. 11) Скакун О. Ф. *Теорія держави і права : підручник*. Харків : Консум, 2001. 656 с. 12) Аванесян Г. М. *Правова форма акціонерного товариства за цивільним законодавством зарубіжних країн. Правовий та соціальний захист громадян України: сучасний стан та перспективи : зб. матеріалів регіон. наук.-практ. конф. м. Полтава, 6 груд. 2017 р. Полтава, 2017. С. 22–24.* 13) Зозуляк О. І. *Договір як правова форма реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. Київ, 2010. 21 с.*

Відповідальний за випуск професор *В. І. Борисова*

Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.). – Харків : Право, 2020. – 480 с.

ISBN 978-966-937-953-5

28 лютого 2020 року кафедрами цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом із Національною академією правових наук України (відділенням цивільно-правових дисциплін) і Харківським обласним осередком Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України» проведена міжнародна науково-практична конференція, присвячена 98-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР Василя Пилиповича Маслова.

Цей захід започаткований у 2003 році і відтоді традиційно відбувається кожного року, збираючи вчених-цивілістів закладів вищої освіти, провідних наукових установ й практичних працівників як України, так і інших держав.

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень учених, присвячених актуальним проблемам приватного права (цивільного, житлового, сімейного, права інтелектуальної власності), а також проблемам господарського права.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам закладів юридичної вищої освіти (факультетів ЗВО), а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, юристам-практикам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне, сімейне, житлове, цивільно-процесуальне та господарське законодавство.

УДК 347(477)

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020
- © Національна академія правових наук України, 2020
- © Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України», 2020
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ISBN 978-966-937-953-5